
DRUŠTVENO KORISNO UČENJE I DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO

Studija

Projekt “Dijalogom do Hrvatske
mreže za društveno poduzetništvo”

Institut za razvoj i međunarodne
odnose – IRMO

Zagreb, 11. svibnja 2021.

IRMO

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

SADRŽAJ

UVOD	4
DIO 1. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE	5
I. ŠTO JE DRUŠTVENO KORISNO UČENJE?.....	6
II. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE U HRVATSKOJ.....	12
III. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE U SVIJETU	16
DIO 2. DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO	18
I. ŠTO JE DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO?	19
II. DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO U HRVATSKOJ	20
III. DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO U SVIJETU	24
DIO 3. VEZA DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA I DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA	26
I. POTREBA POVEZANOSTI DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA I DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA	27
DIO 4. REZULTATI TERENSKOG ISTRAŽIVANJA NA CILJANIM SKUPINAMA	29
I. SWOT ANALIZA DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA I DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA ...	30
II. REZULTATI ANKETE	32
DIO 5. ZAKLJUČAK I PREPORUKE	42
LITERATURA	46

Popis tablica

Tablica 1: Tipologija učenja i služenja društvu (Sigmon, 1994).....	9
Tablica 2: Razlike između društveno-korisnih programa	10
Tablica 3: Dionici društvenog poduzetništva	21
Tablica 4: Društveno poduzetništvo po županijama	22
Tablica 5: Društvena poduzeća u Hrvatskoj, 2018	22

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Popis slika

Slika 1: Konceptualni okvir za društveno korisno učenje.....	8
Slika 2: Nedostajuće vještine/znanja u DP	37
Slika 3: Ključni nedostaci pri zapošljavanju mladih u DP.....	38
Slika 4: Koristi rada u DP za mlade	39

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

UVOD

Ova je studija sastavni dio istraživanja koje se provodi u okviru projekta „Dijalogom do Hrvatske mreže za društveno poduzetništvo“, a kojem je cilj jačati kapacitete organizacija civilnog društva (OCD) uz potporu akademske zajednice, kako bi se uspostavio učinkoviti dijalog svih dionika za društveni razvoj RH. Posebni ciljevi projekta su dvojaki:

- a) Jačanje partnerstva OCD-a, društvenih poduzetnika i uključivanje novih članica u Hrvatsku mrežu za društveno poduzetništvo (DP) te provedba strukturiranog dijaloga svih dionika i donositelja odluka kako bi došlo do stvaranja poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva;
- b) Provedba ispitivanja i znanstvena istraživanja u području DP, izrada smjernica za razvoj javnih politika utemeljenih na dokazima, analiza društveni utjecaj predloženih intervencija kako bi se, na temelju znanosti, ponudila rješenja za razvoj DP u demokratskom dijalogu svih dionika.

Projekt se provodi participativno, a za sljedeće ciljne skupine: organizacije civilnog društva (50), socijalni partneri (30 poduzetnika i 4 sindikata), HZZ (10), Centri za socijalnu skrb (10), JRLS (20) i znanstvene organizacije (5).

Studija „Društveno korisno učenje i društveno poduzetništvo“ jedna je od četiri istraživačke studije koje se provode u okviru projekta. Ostale studije analiziraju javne politike u korelaciji s DP, propitkuju status Strategije društvenog poduzetništva, odnosno analiziraju braniteljsku socijalno radnu zadrugu kao model DP.

Ova je studija podijeljena u pet dijelova: Dio 1. bavi se temom društveno korisnog učenja, dio 2. društvenim poduzetništvom, dok se u Dio 3. osvrće na povezanost društveno korisnog učenja i društvenog poduzetništva. Isti se analiziraju na razini definicija, situacije u Hrvatskoj odnosno u svijetu te njihovih korelacija. Uvodno teorijsko istraživanje, zajedno s rezultatima provedene ankete i fokus grupa poslužili su kao temelj za zaključna razmatranja odnosno preporuke donesene na kraju studije. Isto su predstavljeni u Dijelu 4. Posljednji, Dio 5. donosi zaključke i preporuke.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

DIO 1. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

I. ŠTO JE DRUŠTVENO KORISNO UČENJE?

Društveno-korisno učenje najčešće se provodi u okviru sveučilišnog obrazovanja, budući da je uloga fakulteta osposobiti studente za konkretne zahtjeve budućih poslodavaca. Pojam društveno korisnog učenja (DKU) uveden je još u prvoj polovici 20. stoljeća. Osim što se često spominje, DKU u današnje vrijeme sve se više i prakticira, i to uslijed pojačane potrebe za adekvatnim obrazovanjem u kompetitivnim i kompleksnim radnim okruženjima. Ukratko, DKU pokušava objediniti specifična znanja i vještine s općim obrazovanjem. DKU uvaženo je ne samo kao mehanizam pojačavanja društvenog angažmana, već kao i učinkovita metoda pedagogije, neovisno o obrazovnoj disciplini ili instituciji u kojoj se provodi.

Američki psiholog, filozof i obrazovni reformator John Dewey postavio je temelje za teoriju DKU-a. Njegova teorija promiče ideje obrazovanja temeljenog na iskustvu, a dotiče se i demokracije kao načina življenja. Naime, Dewey tvrdi kako demokratske vrijednosti istinski zažive tek onda kada svaki pojedinac sudjeluje u životu zajednice. Polazne točke njegove teorije su načela kontinuiteta i interakcije (Dewey, 1938). Kontinuitet podrazumijeva da se svako potencijalno, buduće iskustvo nadograđuje na ona već proživljena u prošlosti. Uloga učitelja je stoga da oblikuje, usmjeri i pozicionira ta iskustva na adekvatnu vremensku crtu. Načelo interakcije nadovezuje se na kontinuitet, a dotiče se interakcije između učenika i naučenog te načina na koji prijašnja iskustva utječu na sadašnju situaciju u stvaranju trenutnog iskustva (Pacho, 2015). Drugim riječima, učenje obuhvaća subjektivni doživljaj učenika te objektivne karakteristike događaja što rezultira određenom situacijom. Učenje stoga proizlazi iz transakcije između učenika i okoline. Štoviše, kvalitetno učenje zahtijeva vještinu reflektiranja. Ona obuhvaća pomno i kritičko promišljanje te formuliranje i testiranje ideja i hipoteza temeljenim na već poznatom znanju (Giles Jr. & Eyler, 1994). Ovakav tip obrazovanja doprinijet će razvoju pojedinaca koji će aktivno i svjesno sudjelovati u aktivnostima svijeta kojemu pripadaju. Obrazovne ustanove imaju značajnu ulogu – od njih se očekuje da kontinuirano njeguju vezu između akademskog svijeta i šire zajednice (Pacho, 2015).

Dewey je svakako začetnik DKU-a, iako se njegov rad dotiče i šireg područja edukacijske psihologije. Pružio je uvid u mnoge psihološke i obrazovne procese, poput situacijskog učenja, načela kontinuiteta i interakcije te reflektiranja. Štoviše, svojom je filozofijom zagovarao vrijednosti koje se tiču življenja u zajednici. Čak je i predložio kako bi obrazovne ustanove trebale biti strukturirane poput «minijature zajednica» gdje bi se poticao aktivni suživot, umjesto već zastarjelog, pasivnog tipa poduke (Giles Jr. & Eyler, 1994).

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Prvu službenu definiciju DKU donio je Robert Sigmon u svojem članku „Društveno korisno učenje: Tri principa“ (1979) te time sistematizirao i formalizirao dotadašnje znanje pedagogije (Felten & Clayton, 2011). Sigmon je DKU definirao kao «iskustveni pristup

obrazovanju koji se temelji na uzajamnom učenju» (Sigmon, 1979). Drugim riječima, **od DKU-a profitiraju ne samo oni koji pružaju određenu uslugu, već i oni koji ju primaju**. Neke od aktivnosti koje vrsno ilustriraju DKU u praksi su volontiranje, društveno-korisni rad i pripravnštvo (Wikipedia). Sigmonova tri načela DKU-a su: 1) Onima kojima se usluga pruža kontroliraju pružene usluge; drugim riječima, pružatelji usluge moraju se pobrinuti da je usluga u skladu s prioritetima i potrebama osobe koja ju prima, 2) Oni koju uslugu pružaju postaju bolji u tome te samim time rastu, 3) Oni koji služe ujedno su i učenici te imaju kontrolu nad time što će naučiti (Sigmon, 1979).

Od svojeg začetka pa sve do danas, DKU je aktivna tema pedagoškog diskursa te se njezine definicije kontinuirano ažuriraju i proširuju kako bi obuhvatile potrebe današnjice. Primjerice, Bringle, Hatcher i McIntosh (2006) predložili su operativnu definiciju DKU-a, kojom ga nazivaju obrazovnim iskustvom koje se provodi u sklopu određenog predmeta te studentima donosi bodove bitne za nastavak studiranja, a uključuje a) sudjelovanje u organiziranoj aktivnosti koja je u skladu s potrebama zajednice i b) reflektiranje i promišljanje o toj aktivnosti sa svrhom boljeg razumijevanja predmetnog sadržaja i razvijanja vlastitih vrijednosti te građanske odgovornosti (Felten & Clayton, 2011). DKU se u današnje vrijeme primarno prakticira na fakultetima, stoga će se primjeri iz prakse i istraživanja većinski doticati studentske populacije. Nekoliko ključnih karakteristika proizašlo je iz mnogobrojnih definicija DKU-a tijekom godina, kao što su: (1) poboljšanje akademskih i građanskih ciljeva učenja, (2) uzajamna suradnja između studenata, nastavnika, članova i organizacija zajednice i obrazovnih ustanova u svrhu ispunjenja zajedničkih ciljeva te (3) kritički osvrt i evaluacija u svrhu stvaranja i dokumentiranja značajnog iskustva i rezultata. Svakako treba imati na umu da DKU poprima različite formate ovisno o kontekstu u kojem se provodi te ciljevima i ograničenjima sudionika. Aktivnosti mogu biti kratkotrajne ili dugotrajne, mogu zahtijevati više ili manje odgovornosti, a mogu imati i istraživačku komponentu. Naposljetku, pojam zajednice može se odnositi na kampus, lokalnu zajednicu (npr. gradska četvrt), druge države, pa čak i online zajednicu (Felten & Clayton, 2011).

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

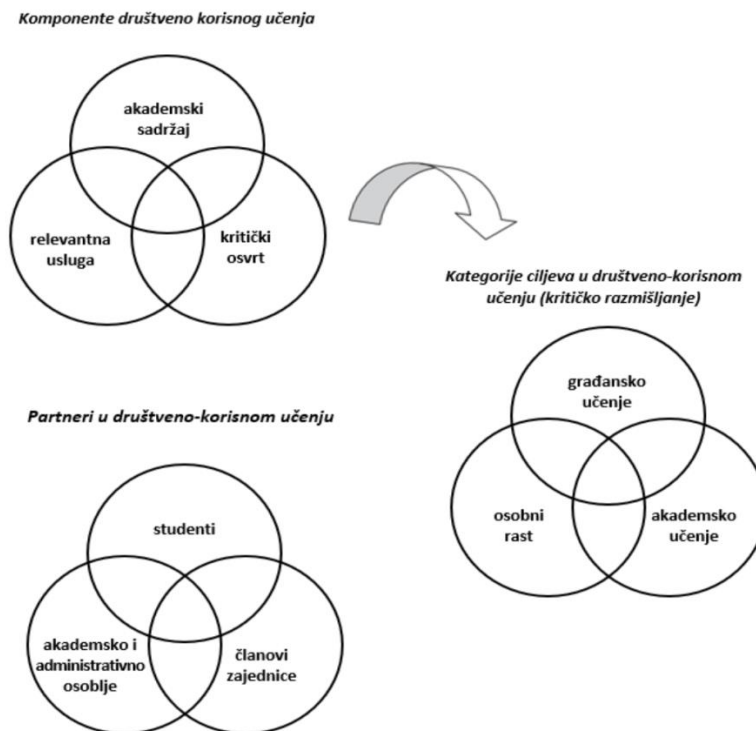

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Slika 1: Konceptualni okvir za društveno korisno učenje

Izvor: Ash i Clayton, 2009

Društveno-korisno učenje podrazumijeva iskustveni pristup obrazovanju koji se temelji na uzajamnom učenju. Od DKU-a profitiraju ne samo oni koji pružaju određenu uslugu, već i oni koji ju primaju. Najčešće se provodi u sklopu sveučilišnih kolegija, a uključuje a) sudjelovanje u organiziranoj aktivnosti koja je u skladu s potrebama zajednice i b) reflektiranje i promišljanje o toj aktivnosti sa svrhom boljeg razumijevanja predmetnog sadržaja te razvijanja vlastitih vrijednosti i građanske odgovornosti. Cilj DKU-a je doprinijeti razvoju pojedinaca koji će aktivno i svjesno sudjelovati u aktivnostima svijeta kojem pripadaju.

Izvor: Sigmon, 1979

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Klasifikacija društveno-orijentiranih aktivnosti

Prethodno su već navedeni neki primjeri DKU-a, kao što su volonterstvo, društveno-korisni rad i pripravništvo. Slijedi detaljniji opis tipova društveno-korisnih aktivnosti te onoga po čemu se međusobno razlikuju. Društveno-korisno učenje sastoji se od dva ključna pojma: „društveno“ i „učenje“. Sigmon (1994) je stoga predložio četiri različita tipa DKU-a, ovisno o razini njihove inklinacije prema „društvenosti“ ili „učenju“. Društveno-korisno učenje stavlja

naglasak na učenje, gdje je primarni cilj stjecanje znanja, a društveni ciljevi su sekundarni. Suprotno od toga je društveno-korisno učenje, s naglaskom na društvo, gdje je primarni cilj služenje društvu, a sekundarni učenje. Treći tip, društveno-korisno učenje, obuhvaća aktivnosti u kojima su ciljevi učenja i ciljevi društva odvojeni. Četvrti tip, društveno-korisno učenje, stavlja podjednak naglasak na društvo i na učenje, budući da svi sudionici procesa profitiraju (Furco, 1996).

Tablica 1: Tipologija učenja i služenja društvu (Sigmon, 1994)

društveno-korisno UČENJE:	Ciljevi učenja su primarni, a ishodi za društvo sekundarni
DRUŠTVENO-korisno učenje:	Ishodi za društvo su primarni, a ciljevi učenja sekundarni
društveno-korisno učenje:	Ciljevi učenja i korisnosti za društvo su odvojeni
DRUŠTVENO-korisno UČENJE:	Ciljevi učenja i korisnosti za društvo jednakog su značaja i međusobno se obogaćuju

Izvor: Furco, 1996

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Tablica 2: Razlike između društveno-korisnih programa

Primatelj	KORISNIK	Pružatelj
Usluga	FOKUS	Učenje

Izvor: Furco, 1996

Iako DKU po definiciji donosi dobrobit i primatelju i pružatelju usluge, postoji više tipova učenja, a ona se mogu svrstati na spektar korisnosti društvu (primatelju) u odnosu na korist samome sebi (pružatelju). Tipovi DKU-a vidljivi su u Tablici 2. Prve dvije aktivnosti (lijevo) naginju društvenoj korisnosti, dok druge dvije (desno) naginju osobnoj koristi. Volonterstvo

je većinski altruistički čin koji koristi društvu kao primatelju usluge. Pružatelj usluge ima vrlo malo (ili nimalo) očekivanja vezanih uz osobnu dobrobit. Društvo je to koje u vidljivom smislu profitira. Društveno-korisni rad (community service) sličan je volonterstvu, no ipak je nešto više strukturiran te se od studenata očekuje da se obvežu npr. na određeni vremenski period. Staž (internship) služi kako bi se studentu pružilo iskustvo u raznim aspektima određenog posla, no naspram volonterstvu i društveno-korisnom radu, student dobiva konkretnije i mjerljivije koristi. Staž pretežno koristi studentu, a neka stažiranja čak su i plaćena. Terensko obrazovanje slično je stažu, no student dobiva konkretno i specifično znanje vezano uz svoj studij. Budući da terensko obrazovanje obično obvezuje studenta na određeni vremenski period (npr. godinu dana ili dvije godine), student ima priliku svjesno razmotriti kako njegov/njezin rad utječe na primatelja/e usluge. Time se koristi ravnopravnije raspodjeljuju između pružatelja i primatelja. (Furco, 1996; Wikipedia).

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
 MREŽE ZA DRUŠTVENO
 PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Dosadašnja istraživanja

Rast popularnosti DKU-a u svijetu djelomično je izazvan i mnogobrojnim istraživanjima koja su ukazala na njegovu korisnost. Istraživanja se najčešće provode u području humanističkih i „pomagačkih“ znanosti te u poduzetništvu. Budući da je DKU još relativno mlada tema, a njegova implementacija vrši se unutar raznih organizacija i programa pa ne postoji konsenzus oko njegove učinkovitosti i optimalne primjene. Ipak, istraživanja pobliže opisuju implementaciju DKU-a te ukazuju na potencijalne prepreke, ali i koristi, u svrhu produbljenja teoretskog znanja te praktične primjene.

Dosadašnja istraživanja u području DKU pokazala su da studenti koji su obrazovani prema načelima DKU često produžuju svoje djelovanje u zajednici i nakon što ispune potrebne uvjete, a neki čak ostvare i karijeru u dotičnim društveno-orijentiranim institucijama. Većina se specijalizira za profesije poput socijalnog rada, neprofitnih organizacija, pravnih karijera orijentiranih ka društvenoj pravdi i sl. (Rochelle, Turpin i Elias 2000).

U smislu koristi DKU, ona ovisno o području. Prema Andrews (2007), DKU ima značajan utjecaj u programima menadžmenta, informacijskih sustava i marketinga. Marketing je nužno potreban u neprofitnom sektoru jer zaposlenici neprofitnih organizacija nerijetko posjeduju manjak marketinških vještina pa je korist DKU-a osobito vidljiva. Nasuprot tome, u programima računovodstva i financija, DKU nije tako poželjna metoda učenja. Uspjesi u takvim područjima često se mjere na objektivan način, poput polaganja nacionalnih ispita. Alternativne metode učenja, poput DKU-a, ne pridonose nužno ostvarenju takvih ciljeva.

Implementacija DKU-a na sveučilištima često nije uspješna (Andrews, 2007) i zbog potrebnih financijskih resursa te organizacijskih promjena. Implementacija zahtijeva novu institucijsku strukturu, administrativnu podršku, ostvarivanje i održavanje kontakata s vanjskim

institucijama, itd. Klasični tip obrazovanja može dovesti do manjka praktičnog iskustva koji šteti ne samo studentima, već i budućim organizacijama u kojima će raditi pa je tu vidljiva izravna korist DKU-a. Osoba s manjkom praktičnih vještina može predstavljati rizik organizaciji koja ju zapošljava te ju dovesti do financijskih gubitaka zbog viška potrebnog treninga.

Komponente DKU-a koje imaju pozitivne učinke za studente i koje se preporučaju kao dio standardne prakse su sljedeće:

- (1) povezivanje praktičnih aktivnosti s akademskim kurikulumom,
- (2) uključivanje glasa mladih,

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

- (3) uključivanje partnera iz zajednice,
- (4) pružanje prilike za refleksiju.

Positivni učinci DKU-a na studente identificiraju se u (1) pozitivnim stavovima prema sebi, (2) stavovima prema obrazovanju i učenju, (3) povećanju društvenog angažmana, (4) razvoju društvenih vještina i (5) povećanju akademskog uspjeha. Posljednji element ujedno je i ključan (Celio, Durlak i Dymnicki, 2011).

Dok se dosad o DKU-u govorilo samo kao o katalizatoru društvenih promjena kojim studenti obogaćuju svoja iskustva, istraživanja su pokazala značajne koristi od DKU-a i za edukatore. Naime, obrazovni sustavi nerijetko vrše pritisak na profesore kako bi studenti postigli što bolje rezultate. S druge strane, profesori ponekad pružaju otpor prema obrazovnim reformama jer bi ih to potencijalno ometalo u provedbi već prenatrpanih obrazovnih programa. Stoga društveno-korisno učenje koje implementira navedene četiri komponente nudi optimalni pristup učenju za sve sudionike (Celio, Durlak i Dymnicki, 2011).

Rezultati dosadašnjih istraživanja stavljaju DKU u pozitivnu perspektivu u pogledu obrazovanja i društva. Unatoč tome, akademska zajednica još je uvijek po tom pitanju podijeljena. Neki tvrde kako je DKU lišeno akademske strogoće i discipline, dok drugi navode kako ono za studente predstavlja intelektualne izazove i doprinosi razvoju moralnih vrijednosti (Rochelle, Turpin i Elias, 2000). Iz tog razloga važno je nastaviti s rigoroznim istraživanjima DKU-a te sistematizirati uvide iz prakse kako bismo evaluirali ciljne aktivnosti sa svrhom njihovog poboljšanja.

II. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE U HRVATSKOJ

Društveno-korisno učenje se u Hrvatskoj, kao i u svijetu većinski provodi u sklopu fakultetskih obrazovnih kurikuluma. Najčešće je to izborni kolegij, a zasada se provodi na humanistički orijentiranim fakultetima. Po prvi puta, DKU je u Hrvatskoj ušlo u obrazovni sustav 2006. godine i to na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, u sklopu diplomskog studija Informacijskih i komunikacijskih znanosti. Provodi se još i na Ekonomskom fakultetu

Sveučilišta u Splitu i Rijeci te na studiju socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Zasad nije poznato surađuju li fakulteti međusobno, no utvrđeno je kako svaki od njih blisko surađuje s obrazovnim institucijama, udrugama te organizacijama civilnog društva (OCD-ovima).

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Filozofski fakultet u Zagrebu

Kolegij Društveno-korisno učenje se od 2006. godine provodi na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pod vodstvom profesorice Nives Mikelić Preradović. Cilj kolegija je studentima pružiti iskustvo rada na projektu po izboru gdje određenim ustanovama ili organizacijama pomažu pronaći informacijska ili informatička rješenja. U tom smislu, kolegij je specijaliziran, iako pruža i znanja koja su opće primjenjiva. Sadržaj kolegija obuhvaća teme poput ciklusa DKU-a: planiranje projekta – podjela posla na zadatke, postavljanje vremenskog okvira s obzirom na trajanje zadataka, ciljeva projekta: SMART analiza, promišljanje o ulozi krajnjih korisnika, kritičkog promišljanja – što je argument, premisa, zaključak, istraživačko pitanje i metodologija, i sl., kritičkog pisanja i dnevnika rada, pisanja projektnog izvješća, izrade e-portfelja, prezentacije projekta, itd. Kolegij sadrži pregršt tema bitnih za DKU, a vidljivo je i da osim praktičnih vještina studenti također uče teorijsku i znanstvenu pozadinu DKU-a te vježbaju reflektirati se na proživljena iskustva. Projekti se većinski provode u suradnji s obrazovnim institucijama – osnovnim i srednjim školama, a najčešće aktivnosti su edukacije za mlade, primjerice informacijske radionice, digitalna obrada fotografije, internetski bonton, sigurnost na internetu, a provode i radionice informatičke pismenosti za starije te za tražitelje azila.

Izvor: DKU, <https://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/drustveno-korisno-ucenje>

Unatoč skromnoj popularnosti DKU-a u Hrvatskoj, nazire se napredak. Primjerice, Sveučilište u Zagrebu je 2019. godine osnovalo Ured za društveno korisno učenje kako bi osigurali podršku fakultetima pri implementaciji ovog pedagoškog pristupa. Njihova je uloga organizirati razne aktivnosti, npr. radionice, evaluacije, seminare i treninge vezane uz implementaciju i poboljšanje DKU-a, savjetovanje nastavnika u pogledu implementacije DKU-a u njihove kolegije, razvijanje instrumenata za evaluaciju DKU-a, informiranje javnosti o projektima DKU-a, provođenje istraživanja, institucionalno umrežavanje, publikaciju relevantnih dokumenata i sl.

Centar za društveno-korisno učenje pri Ekonomskom fakultetu u Splitu

Slično kao i FFZG, Ekonomski fakultet u Splitu (EFST) nudi kolegij Stručna praksa – DKU, u sklopu kojeg studenti obavljaju stručnu praksu u organizacijama civilnog društva (OCD). Cilj je ojačati suradnju između OCD-ova i visokoobrazovnih institucija te adresirati problem nedostatka ljudskih potencijala koji ometa razvoj OCD-ova. Studenti viših godina preddiplomskog i diplomskog studija mogu upisati ovaj izborni kolegij, a sudjelovati mogu u mnogobrojnim projektima. Ujedno su i jedina obrazovna institucija u Splitu koja prakticira DKU. EFST ima ugovor s brojnim udrugama, primjerice udruga osoba s cerebralnom paralizom

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

«Srce», klub trudnica «Beba Eva», udruga za promicanje prirodnih i tehničkih znanosti «Put znanosti», udruga za zaštitu potrošača «Dalmatinski potrošač», i mnoge druge. Udruge pokrivaju razne društvene teme, stoga su studenti u mogućnosti pronaći aspekt koji je njima najbliži te tako pridonijeti svrsi koja donosi intrinzičnu vrijednost. Ovakav oblik stručne prakse studentima služi i kako bi razvijali vlastite vještine, a usluge koje pružaju udrugama dotiču se marketinga – poboljšavanja vidljivosti, PR-a, administracije, organizacije događanja, vođenja web-stranice, istraživanja tržišta, podrške u komunikaciji s medijima, partnerima i zajednicom te mnoge druge aktivnosti.

Izvor: Centar za DKU, <http://www.dku.efst.hr/>

Institut za razvoj i inovativnost mladih (IRIM)

Koristeći sredstva iz Europskog socijalnog fonda (EU), IRIM je proveo projekt STEM revolucija u zajednici (2018-2019). Cilj je bio adresirati problem nedovoljne suradnje između OCD-ova i visokoobrazovnih ustanova, a fokus je bio na podučavanju tema iz STEM područja (npr. digitalna pismenost osnovnoškolaca). Specifičnost ovog projekta je to što su studenti STEM područja (FER, Veleučilište u Karlovcu, Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu) čiji fakulteti samostalno ne nude ovakve programe, dobili priliku učiti o važnosti DKU-a. Dok humanističke znanosti možda prirodnije naginju pomaganju i društveno korisnom radu, STEM profesije češće su orijentirane vlastitom napretku i razvitku tehnologije. Iz tog razloga vrlo je bitno i STEM studentima ukazati kako se za boljitak i sebe i zajednice mogu uključiti u društveno korisni rad. Ovim su se projektom unaprijedili kapaciteti nastavnika navedenih fakulteta, predstavnika OCD-a i studenata. Sudjelovale su četiri županije: Karlovačka, Međimurska, Zagrebačka te Grad Zagreb. Studenti su ponajprije naučili o načelima DKU-a te se upoznali s edukacijskim tehnologijama koje uključuju micro:bit, mBot te 3D pisače. Zatim su studenti sami pripremili obrazovne materijale za radionice u osnovnim školama.

Izvor: <https://croatianmakers.hr/hr/stem-revolucija-u-zajednici>

Pravni fakultet u Zagrebu

Odnedavno i Pravni fakultet u Zagrebu, u sklopu Studijskog centra socijalnog rada nudi izborni kolegij pod imenom Društveno-korisno učenje i socijalne intervencije. Cilj je uključiti studente u zajednicu i to već od samog početka studija, što je velika prednost ovog programa. Ovaj kolegij potiče suradnju između studenata 1. godine socijalnog rada, akademskih mentora (socijalne radnice i psihologinje) te društvenih partnera u zajednici. Cilj je riješiti postojeći problem u zajednici. Studenti imaju priliku raditi u timu, kontinuirano se uključiti u zajednicu

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

(minimalno 25 sati) te kritički promišljati o naučenom. Ovaj je program te k nedavno implementiran stoga detaljnije informacije o projektima još nisu dostupne.

Izvor: https://www.pravo.unizg.hr/scsr/kp/predmet/dkusi?@=8ggi#news_87703

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

III. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE U SVIJETU

Campus Compact

Sredinom 80.-ih godina prošlog stoljeća, tri su se velika američka sveučilišta, Brown, Georgetown i Stanford, udružila u koaliciju pod nazivom *Campus Compact*. Potaknuti brigom za budućnost demokracije u društvu, cilj je bio ponovno oživjeti izvornu misiju visokog obrazovanja – podučiti studente da razmišljaju, govore i djeluju u svrhu javnog dobra. Potreba za obnovom vizije obrazovanja bila je motivirana i pritiscima tadašnjeg, a još više i današnjeg društva koje stavlja naglasak na osobni razvoj i napredak pretežito u financijskom pogledu. Riječ *compact* (sporazum, ugovor) odnosi se na dugogodišnji odnos između visokog obrazovanja i javnosti. *Campus Compact* katalizirao je pokret kojem su se ubrzo priključila sveučilišta diljem Sjeverne Amerike i svijeta. Danas broji oko 1100 ustanova pretežito unutar SAD-a, a ima ih nekoliko i u Europi i Aziji, no to su uglavnom odsjeci američkih sveučilišta. U početku je fokus bio na društveno korisnom radu, no s vremenom se preusmjerio na društveno-korisno učenje. Organizacija financira radionice kako bi potaknula sveučilišta da integriraju DKU u svoje kurikulume. Neka sveučilišta, poput Harvarda, nude stipendije za studente koji sudjeluju ili kreiraju projekte vezane za DKU, pogotovo ako zahtijevaju putne troškove. Jedan od uvjeta je da projekt finalno rezultira nekim konkretnim obrazovnim ciljem, poput završnog rada ili doktorske disertacije.

Izvor: Campus Compact, https://en.wikipedia.org/wiki/Campus_Compact

Društveno-korisno učenje u Europi potiče se od strane EHEA-e (*European Higher Education Area*), stoga se i istraživanja provode u skladu s njezinom politikom. Tako su primjerice Juaneda et al. (2019) proveli istraživanje s ciljem identifikacije kategorija kompetencija koje donose najbolje rezultate za DKU u kontekstu sveučilišnog obrazovanja. Bili su potaknuti rastućim stopama nezaposlenosti mladih u Europi, što ih je navelo do zaključka da tradicionalno obrazovanje ne djeluje u skladu s potrebama tržišta. Po preporuci *Tuning* projekta, mjerili su tri vrste kompetencija: instrumentalne/osobne (vještine analize, sinteze, pisane i govorne komunikacije, donošenje odluka), interpersonalne/komunikacijske (rad u timu, kritički osvrt, tolerancija raznolikosti i multikulturalizam), i systemske/transferabilne (primjena znanja u praksi, vještine istraživanja, prilagodba novim situacijama, vodstvo, itd.). Rezultati su pokazali kako postoji veza između instrumentalnih kompetencija i pozitivnih ishoda DKU-a, no ne i između instrumentalnih kompetencija i ocjena iz tog predmeta. Drugim riječima, vrlo je moguće da DKU pospješuje instrumentalne vještine studenata, poput analitičkih vještina i vještina traženja informacija, no to nužno ne utječe na njihov akademski

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

uspjeh. Iako su ranija istraživanja sugerirala kako DKU pozitivno utječe na sve tri vrste kompetencija, trebati imati na umu da se rezultati mogu razlikovati ovisno o području. Štoviše, autori predlažu kako je moguće i da su tri kategorije vrlo slične po svojem sastavu

što može objasniti manjak značajnih rezultata u dvije (od tri) kategorije. Primjerice, interpersonalne vještine dotiču se komunikacije, dok se sustavne dotiču rukovodstva, što je također vrsta komunikacije. Ako je cilj pripremiti studente za budući rad u struci i konkurentnost na tržištu, vrlo je bitno identificirati specifične kompetencije na koje DKU ima pozitivan učinak. U ovom slučaju DKU nije pospješilo ocjene studenata tj. akademski uspjeh, no može itekako poboljšati vještine poželjne za praktični rad. Štoviše, ova studija daje značajan uvid u praksu DKU-a u okviru europske obrazovne politike te potencijalne prepreke i preporuke za dalje.

Tuning educational structures in Europe

Implementacija DKU-a u bolonjskom sustavu obrazovanja

Iako je u SAD-u implementacija DKU-a u većim razmjerima počela još 1980-ih, u Europi je na većem uzorku započela tek krajem 1990-ih. Projekt pod nazivom *Tuning educational structures in Europe* bio je proveden u dvije faze (2001-2002, 2003-2004), s ciljem usklađivanja visokoobrazovnih institucija u Europi. Iako je projekt većinski adresirao administracijske aspekte, poput usporedivosti diploma i sustava bodovanja, neki od ciljeva doticali su se i kvalitete obrazovanja, npr. implementacija suvremenih metoda učenja. Jedan od prioriteta bio je osigurati cjeloživotno učenje (*life-long learning*), koje se potiče kroz DKU. Također, redefinirali su obrazovne ciljeve kao ne samo specifične kompetencije vezane uz određeni predmet, već i opće vještine korisne za život, poput komunikacijskih vještina i vještina rukovodstva.

Izvor: EHEA: <http://www.ehea.info/cid101886/tuning-educational-structures-europe.html>

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

DIO 2. DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

I. ŠTO JE DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO?

Društveno poduzetništvo (DP) je pojam koji u zadnja dva do tri desetljeća poprima popriličan značaj diljem svijeta. Njegova popularnost može se pripisati rastućoj svijesti o društvenim problemima te neuspjehu političkih tijela i korporacija u rješavanju problema kao što su siromaštvo, održivost, marginalizacija i sl.

DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO

Iako ne postoji konsenzus oko definicije DP-a, dva su temeljna elementa neizbježna: poduzetnička kreativnost i društvena misija. Naglasak je ipak nešto više na društvu, stoga je glavna misija pronalaženje rješenja za određeni društveni problem, pritom stvarajući određenu društvenu vrijednost.

DP se može okarakterizirati kao pokušaj stvaranja novog kapitalizma koji podrazumijeva etičke vrijednosti i društvenu uključenost. Istovremeno, pritisak na korporacije u pogledu DP-a raste, što može dovesti u pitanje motivaciju za uključivanje u društvene probleme. Naime, DP nosi određenu pozitivnu konotaciju, nekim je organizacijama društvena odgovornost u srži poslovanja što koriste kao vrijednost svog brenda. Također, brojni političari i druge poznate i utjecajne osobe promoviraju i potiču DP. Danas gotovo da ne postoji tvrtka čija izjava o misiji (mission statement) ne sadrži element neke aktualne društvene ili ekološke teme. Dok neki teoretičari umanjuju bit ekonomskog aspekta DP-a, drugi tvrde kako je on nezanemariv. Stvaranje društvenih vrijednosti ne mora se nužno sukobljavati s profitom (Dacin et al, 2011). Štoviše, profit se ponovno može ulagati u društveno-orijentirane pothvate.

Prepoznavanje i stvaranje prilika za društveno poduzetništvo

Bitna komponenta DP-a također je i prepoznavanje prilika (*opportunity recognition*). Ona može razjasniti procese kojima DP nastaje. Dosadašnja istraživanja pokazala su kako pozadina osobe utječe na to kako ona percipira prilike u svojoj okolini. Većina dosadašnjih istraživanja provedena je na komercijalnom poduzetništvu, što ne znači da ona vrijede i za DP. Postoje dva pristupa prepoznavanju prilika u DP-u: racionalni/ekonomski i provedbeni. Racionalni/ekonomski pristup, koji više naginje komercijalnom poduzetništvu, tvrdi kako poduzetništvo nastaje kada osoba primijeti ili otkrije konkretnu priliku, kao što je novi proizvod ili pothvat. U tom pogledu, prilika je objektivni fenomen koji postoji neovisno o ljudskoj percepciji te samo čeka da ju se otkrije. Drugi, provedbeni pristup (*effectuation*) vidi

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

poduzetništvo kao skup ideja koje nužno ne prate normativni način razmišljanja. Ključno načelo ovog pristupa je da poduzetnik ne kreće s gotovim proizvodom ili uslugom na umu, već razmatra sredstva koja su mu dostupna kako bi adresirao određenu ideju (koja je

nerijetko društvenog značaja). U provedbenom pristupu, cilj nije pronaći idealno rješenje, već kreirati realistično rješenje s obzirom na trenutne resurse. Štoviše, društveni poduzetnici uvelike koriste aspiraciju i imaginaciju kao izvor kreativnosti (Doyle Corner i Ho, 2010).

II. DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj kao tranzicijskoj zemlji, društveno poduzetništvo još uvijek je u početnim fazama. Vrlo se sporo etablira, što kroz međunarodne organizacije, što kroz OCD-ove. Prvi put spominje ga Gojko Bežovan 1996. godine pod nazivom neprofitnog poduzetništva, a njegovu važnost ističe za osiguravanje socijalne skrbi. Prvo registrirano društveno poduzeće u Hrvatskoj je Zelena greda d.o.o. koja se bavi eko-turizmom, a osnovala ju je osječka udruga Zeleni Osijek.

Zasad se DP u Hrvatskoj većinski provodi kroz OCD-ove (npr. udruge i zadruge). U 2020. godini u registru je bilo upisano 51.679 udruga (Ured za udruge, 2020). Teško je, međutim, izraziti konkretnu brojku onih koje se bave projektima društvenog poduzetništva budući da se udruge registriraju za razne djelatnosti, odnosno da je društveno poduzetništvo neovisno od neke određene djelatnosti već ga je moguće provoditi u bilo kojoj od njih.

Povijest DP-a u Hrvatskoj može se povezati s dugogodišnjom tradicijom zadrugarstva, starom oko 150 godina (Cvitanović, 2018). Zadruge se ponekad doživljavaju kroz političke okvire, kao ostavština socijalizma, što vrijedi i za većinu zemalja jugoistočne Europe. Ipak, zadruge su često osnivači društvenih poduzeća te uz adekvatnu javnu politiku imaju potencijal pokrenuti regionalni i lokalni razvoj. Još je važno napomenuti kako ovaj 'novi' oblik zadruga djeluje unutar civilnog sektora za dobrobit društva, dok je u 'starim' zadrugama djelovanje bilo usmjereno ka vlastitom članstvu (Vojvodić i Banović, 2019).

Podaci o društvenom poduzetništvu u Hrvatskoj ne vode se sustavno. Djelomično je razlog tomu nejasno poimanje termina društvenog poduzeća odnosno nedovoljno snažna međusobna komunikacija dionika u tom području kao i suradnja s njihovim financijerima (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2015).

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Vlada Republike Hrvatske je za razdoblje od 2015. do 2020. godine usvojila Strategiju razvoja društvenog poduzetništva. Strategiju je pokrenulo Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (MROSP), obitelji i socijalne politike kako bi se doprinijelo socioekonomskom razvoju RH te potaknulo zapošljavanje. Najveći dio sredstava osiguran je iz Europskog socijalnog fonda, a u provedbi su sudjelovala tijela državne uprave te OCD-ovi. Društveno poduzetništvo je prema Strategiji definirano kao „poslovanje temeljeno na načelima društvene, okolišne i ekonomske održivosti“, a očekuje se da višak prihoda bude natrag uložen u zajednicu (Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj, n.d.). Hrvatska nema poseban zakon kojim

regulira DP stoga je djelovanje u ovom području većinski određeno ovom Strategijom. Osim zakonodavnog aspekta, cilj strategije također je osigurati obrazovanje za DP, uspostaviti financijski okvir te promicati vidljivost DP-a i informirati opću javnost o njegovom značaju (Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj, n.d.). S ciljem evaluacije provedbe Strategije, Vlada RH uspostavila je Savjet za razvoj društvenog poduzetništva. Njegova je uloga održavati regularne sjednice te donositi strateške preporuke za razvoj DP-a (više o Strategiji u zasebnom dokumentu koji je poseban rezultat ovog projekta).

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar objavio je izvještaj o stanju društvenog poduzetništva u RH 2015. godine. Jedan od ciljeva bio je kreirati bazu dionika DP-a, što nije rezultiralo točnim brojkama. U nastavku slijede tablice s podacima o organizacijama koje provode DP te njegovoj rasprostranjenosti po županijama u RH.

Tablica 3: Dionici društvenog poduzetništva

Pravni oblik \ Godina	2013.	2014.
Udruge	45	44
Zadruga	36	31
Trgovačka društva	13	13
Ustanove	1	2
UKUPNO	95	90

Izvor: Projekt iPRESENT 2015., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Tablica 4: Društveno poduzetništvo po županijama

Županija	Broj aktera	Posto-tak	Županija	Broj aktera	Posto-tak
Splitsko-dalmatinska	17	18,89%	Sisačko-moslavačka	2	2,22%
Osječko-baranjska	14	15,56%	Brodsko-posavska	1	1,11%
Grad Zagreb	10	11,11%	Ličko-senjska	1	1,11%
Istarska	9	10,00%	Zagrebačka	1	1,11%
Međimurska	8	8,89%	Karlovačka	0	0,00%
Dubrovačko-neretvanska	6	6,67%	Krapinsko-zagorska	0	0,00%
Bjelovarsko-bilogorska	6	6,67%	Požeško-slavonska	0	0,00%
Šibensko-kninska	6	6,67%	Virovitičko-podravska	0	0,00%
Primorsko-goranska	4	4,44%	Vukovarsko-srijemska	0	0,00%
Varaždinska	3	3,33%	Zadarska	0	0,00%
Koprivničko-križevačka	2	2,22%	UKUPNO	90	100%

Izvor: Projekt iPRESENT 2015., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Primjeri društvenog poduzetništva u Hrvatskoj

Autonomni centar ACT u Čakovcu

Autonomni centar (ACT) djeluje kao udruga s ciljem razvoja društva. Neke od aktivnosti koje pružaju su edukacijski programi, savjetovanje i poticanje društvenih promjena te DP. Za neke od svojih projekata ne dobivaju financijsku pomoć, stoga organiziraju radionice i kulturne događaje kako bi stekli potrebna sredstva. Iz toga se razvila ideja o osnivanju zasebnih poduzeća, kao što su ACT PRINTLAB d.o.o. i ACT KONTO d.o.o. Prvi pruža grafičke usluge te izradu web-stranica drugim udrugama, dok se drugi bavi računovodstvenim i sličnim poslovima, također za udruge. Važno je napomenuti kako oba poduzeća svoju dobit ulažu u već postojeće ili buduće programe. Štoviše, višak dobiti dodjeljuju drugim lokalnim OCD-ovima, posebice za projekte DP-a.

Izvor: ACT grupa, <https://act-grupa.hr/>

Udruga Slap

Udruga Slap osnovana je u Osijeku 2000. godine. Bavi se kreativnim razvojem te pruža usluge edukacija i konzultacija drugim udrugama. Smatraju i kako imaju najdužu tradiciju DP-a u Hrvatskoj. Od samog početka uspijevaju se samofinancirati u svojim aktivnostima. Provode i nekoliko projekata, primjerice Ekopoduzetnik, kojim nastoje osposobiti poljoprivrednike za ekološku proizvodnju i u njima pobuditi poduzetnički duh. Projekt Etno brand usmjeren je na kreiranje marke rukotvorina koje se temelje na tradiciji. Cilj je umrežiti obrtnike te ih ohrabriti

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
 MREŽE ZA DRUŠTVENO
 PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

na tržišnu prodaju. Ovim projektom također doprinose povećanju zaposlenosti žena u raznim obrtima i udrugama diljem Slavonije. Misija Udruge Slap je „nastojanje da se pokrenu promjene u društvu, u smjeru humanijeg, održivijeg društva i socioekonomskog sustava“.

Izvor: Udruga Slap, <https://slap.hr/>

Humana Nova u Čakovcu

Socijalna zadruga Humana Nova je društveno poduzeće koje svojim djelovanjem rješava ekonomske probleme te probleme okoliša i društva. Bave se tekstilom, a svoje su djelovanje započeli tijekom pada tekstilne industrije, 2011. godine. Neke od aktivnosti koje provode su sakupljanje tekstila, ponovna uporaba, reciklaža, pritom surađujući s lokalnim zajednicama. Time doprinose razvoju društva, očuvanju prirode te smanjenju siromaštva. Većina zaposlenika pripada ili marginaliziranim skupinama ili osobama s invaliditetom. Štoviše, svoju dobit reinvestiraju u daljnje djelovanje. Svojim sloganom poručuju kako kroje «jednakost, toleranciju i prilike». Dobitnici su mnogih nagrada za DP, a u RH su prepoznati kao jedno od vodećih društvenih poduzeća.

Izvor: Humana Nova, <https://humananova.org/>

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

III. DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO U SVIJETU

Termin društveno poduzetništvo se po prvi puta spominje 1953. godine u knjizi Društvena odgovornost poduzetnika (*Social Responsibilities of the Businessman*), Billa Draytona. Tijekom 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća, prvi primjeri DP-a javljaju se u Sjevernoj Americi, a zatim i u Velikoj Britaniji. Drayton je 1980. godine također osnovao zakladu Ashoka kako bi pružio potporu društvenim poduzetnicima u svojem radu (Wikipedia). Danas postoje i mnoge druge zaklade za poticanje DP-a, poput Zaklade za društveno poduzetništvo Schwab, i Acumen Fund. Osim što novčano podupiru poduzetnike s društvenim vizijama, također pružaju savjetodavnu pomoć te povezuju društvene poduzetnike diljem svijeta, time promovirajući DP. DP stvara prilike za zapošljavanje, a na razini Europske unije zabilježeno je više od 14,5 milijuna radnih mjesta u tom području. Štoviše, pokazalo se kako je DP znatno više otpornije na ekonomske krize, u usporedbi s tradicionalnim poduzetništvom (Turuk, Društveno poduzetništvo).

Primjeri iz svijeta

The Loop, H&M

Jedna od vodećih svjetskih modnih kompanija – H&M, provodi nekoliko projekata koji potiču održivost modne industrije i brigu za okoliš. Motivirani klimatskim promjenama, aktivno rade na rješenjima koja se dotiču cirkularne mode (*circular fashion*). Još su 2013. godine počeli sakupljati staru odjeću, a potencijalnim kupcima koji donose staru odjeću nude kompenzacijske kupone za popust na već postojeće kolekcije. Prikupljenu odjeću dalje šalju u centre za reciklažu. Krajem 2020. godine napravili su korak dalje, kreirajući prvi reciklažni sistem i to unutar jedne trgovine u Stockholmu. Za cijenu od približno 15 eura, korisnici su u mogućnosti pratiti transformaciju svojeg starog komada odjeće u potpuno novi. Proces je podijeljen u osam koraka, a uključuje čišćenje, usitnjivanje i uvijanje tkanine te pletenje potpuno novog komada odjeće na kraju. Pritom se ne koristi boja niti voda. Tehnologiju ovog reciklažnog sistema razvili su u suradnji s Istraživačkim institutom za tekstil i odjeću u Hong Kongu (HKRITA) te sa neprofitnom zakladom H&M-a. U budućnosti planiraju i svoju tehnologiju ponuditi drugim kompanijama kako bi povećali cirkularnost cijele industrije.

Izvor: *From old to new with Loop: H&M*

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Projekt Fifteen

Poznati kuhar, Jamie Oliver, 2002. godine započeo je projekt Fifteen u Cornwallu, UK. Cilj je bio potaknuti mlade koji su se našli u nepovoljnim prilikama (npr. nezaposlenost, problemi s alkoholom i drogom, beskućništvo i sl.) da počnu doprinositi zajednici, ali i sebi. Proveo je rigoroznu kuharsku poduku te zaposlio 15 mladih u restoranu pod imenom *Fifteen*, a osnovao je i istoimenu zakladu. Malo je ljudi imalo vjere u ovu naizgled kontroverznu ideju, no Jamie je bio uvjeren kako se svakog može podučiti da bude kuhar, uz odgovarajuću podršku i motivaciju. Lokacija u Cornwallu doživjela je veliki uspjeh, stoga su otvorili lokacije i u Amsterdamu i Melbourneu. U svojim najuspješnijim danima, Fifteen u Cornwallu posluživao je oko 80.000 gostiju godišnje, što je donosilo oko 200.000 funti profita, a svi prihodi išli su zakladi. Štoviše, zbog uspješnog poslovanja restorana, potreba za opskrbom namirnica se povećala, što je znatno pridonijelo i ekonomiji lokalnih područja. U 2019. godine počeli su podučavati 15. generaciju mladih kuhara, a od svojih početaka zaposlili su te transformirali živote 130 mladih ljudi.

Izvor: *The Fifteen Cornwall story*, <https://www.watergatebay.co.uk/blog/the-fifteen-cornwall-story/>.

Ben and Jerry's

Svjetski poznata kompanija sladoleda – *Ben and Jerry's* možda nije tipičan primjer DP-a, no njezin utjecaj na društvo nije zanemariv. Iako im izvor profita nije izravno povezan s rješavanjem društvenih problema, *Ben and Jerry's* neprekidno poduzima manje korake kojima pozitivno utječe na društvo i to na različite načine. Od svojeg osnutka, 1978. godine zalažu se za lokalnu, a kasnije i globalnu zajednicu, pa su tako već 1980-ih osnovali zakladi u koju su ulagali 7.5% godišnjeg profita. Za svoje proizvode koriste isključivo organske namirnice iz regije, a mlijeko nikako ne smije sadržavati hormone rasta. Proizveli su i pakiranja koja ne sadrže kemikalije, a *fair-trade* proizvodnja im je prioritet. Također se trude reducirati količinu otpada te su svoje prodavaonice s namjerom otvarali u siromašnijim četvrtima kako bi stvorili radne prilike za stanovnike lošijeg socioekonomskog statusa. Iako ih je 2000. godine kupila velika svjetska kompanija Unilever, što im je donekle otežavalo nastavak poštenog trgovanja, *Ben and Jerry's* i dalje zagovaraju društvene vrijednosti i pravdu. U javnom prostoru nerijetko se zalažu za prava izbjeglica, LGBTQ+ zajednice, klimatske promjene i sl.

Izvor: *The Curious Case of Ben & Jerry's; Issues We Care About: Ben & Jerry's*

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

DIO 3. VEZA DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA I DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

I. POTREBA POVEZANOSTI DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA I DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA

Iako društveno-korisno učenje proizlazi iz humanističkih znanosti, a društveno poduzetništvo iz tradicionalnog poduzetništva koje se temelji na financijskoj održivosti, postoji plodno tlo za njihovu suradnju koja bi mogla znatno doprinijeti društvu te ekonomskom razvoju. Društveno poduzetništvo sve se više prepoznaje kao bitna komponenta društvenog razvoja, stoga se sve češće implementira u sveučilišne kurikulume. U okviru sveučilišnog obrazovanja, i DKU i DP imaju za cilj angažirati studente u svrhu rješavanja problema društva. Integracija DKU-a u DP, i obrnuto tek je u početnim fazama, no postoje istraživanja koja donose pozitivne rezultate. Mueller, Brahm i Neck (2015) istražili su ulogu DKU-a u podučavanju DP-a u sveučilišnom obrazovanju kao i motivacijske faktore vezane uz DP i uz tradicionalno poduzetništvo, kako bi identificirali potencijalne nesrazmjere među ta dva tipa poduzetništva. Izvijestili su kako su studenti koji su skloniji DP-u naveli osobnu motivaciju, mogućnost utjecaja i socioekonomske aspekte kao motivacijske faktore, dok su studenti koji su skloniji tradicionalnom poduzetništvu češće motivirani financijskim rezultatima, većim prilikama i izvedivošću. Time su zaključili kako je DKU adekvatan i poželjan način za podučavanje DP-a jer nudi pristup koji se temelji na praktičnom radu izvan učionice. Iskustvenim pristupom studenti su u mogućnosti sami procijeniti prednosti i mane projekata u kojima sudjeluju, što kasnije može rezultirati zavidnom sposobnošću za društvene pothvate.

Jones, Warner i Kiser (2010) istražili su zajedničke točke DKU-a i DP-a. Proveli su analizu sveučilišnih kurikuluma koji nude i DP i DKU te su otkrili kako je stopa suradnje i komunikacije između njih jako mala, oko 25% te je to nužno uzeti u obzir i ostvariti suradnju. Kao primjer suradnje između DKU-a i DP-a navode Sveučilište Elon u SAD-u (Sjeverna Karolina) koje je 2008. godine pokrenulo program DP-a koje podučavaju u skladu s načelima DKU-a. Iako se DKU i DP i dalje razvijaju individualnim putevima, njihova kombinacija pridonosi cjelovitom obrazovanju pojedinaca koji će stoga biti spremni na zahtjeve promjenjive ekonomske klime.

Iako Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2015.–2020. predviđa integraciju DKU i DP-a, u praksi to nije izrazito vidljivo. Dostupni kolegiji izbornog su tipa i često se vežu za sadržaj cjelovitog kurikuluma u okviru kojih se nastava izvodi, no iz njih nije nužno vidljivo poučavanje o DP-u. Tako prirodna povezanost tih pojmova nije uvijek izražena. Podaci o broju studenata koje je DKU potaklo na buduće djelovanje kao društvenih poduzetnika odnosno onih koji promoviraju društvenu korist nisu poznati, kao što nema podataka ni o društvenim poduzetnicima koji su takav kolegij slušali. Vjerojatnije je da

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

su se s pojmom DP-a sreli u neformalnom okruženju, a što je tek potrebno istražiti. To, međutim, ne umanjuje potrebu za formalnim obrazovanjem na ovu temu.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

DIO 4. REZULTATI TERENSKOG ISTRAŽIVANJA NA CILJANIM SKUPINAMA

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

I. SWOT ANALIZA DRUŠTVENO KORISNOG UČENJA I DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA

Istraživanje literature odnosno rezultati rada u fokus grupama s ciljanim sudionicima, rezultirali su SWOT analizom društveno korisnog učenja i društvenog poduzetništva u Hrvatskoj. Ta analiza prikazuje snage, slabosti, prilike i prijetnje koje potiču odnosno ograničavaju razvoj u ovim područjima.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - proaktivnost OCD-ova - visoka razina razumijevanja koncepta DKU od strane društvenih poduzetnika - dobri primjeri prakse osviještenosti o DP-u i DKU na sveučilišnim razinama - inovativnost pojedinaca odnosno pojedinih udruga 	<ul style="list-style-type: none"> - niska razina poznavanja koncepta DKU i DP u javnosti - još uvijek prisutno neslaganje oko osnovnih pojmova (društveno poduzetništvo vs. socijalna ekonomija) - mali broj obrazovnih kolegija koji se temelje na DKU - usko specijalizirani kolegiji DKU vezani za neko područje uz nedostatno učenje o samom konceptu DP-a - otpor prema obrazovnim reformama u smislu uvođenja DKU u sveučilišne kurikule - izborni status kolegija DKU - preveliko oslanjanje DP-a na OCD-ove, a manje poduzetništvo (privatni sektor) - vrlo mali (gotovo uvijek isti) broj udruga koje promoviraju DKU i DP - izostanak kontinuirane podrške DP-u na nacionalnoj razini - gotovo nepostojeća podrška DP-u na lokalnim/županijskim razinama - nepostojeći zakonodavni okvir za DP - nedostatna i ne-sustavna financijska potpora DP-u

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
 MREŽE ZA DRUŠTVENO
 PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljno sustavna sinergija obrazovanja i DP-a - nepostojeća statistika o DP-u - nepostojeće porezne olakšice za DP
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - EU fondovi - korona kriza koja je promijenila percepciju poslovanja prema fokusu na rješavanje društvenih problema - „zelena ekonomija“ kao jedan od prioriteta financijske perspektive EU 2021.-2027. - nastavak rada i implementacija Strategije - osnivanje mreža društvenih poduzetnika - uspostava adekvatnog zakonodavnog, institucionalnog i financijskog okvira za DP 	<ul style="list-style-type: none"> - nezainteresiranost javnih politika za strateški razvoj DP - iseljavanje mladih iz RH - korona kriza

Nalazi koji su rezultirali provedbom ankete predstavljeni su zasebno u idućem potpoglavlju.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
 MREŽE ZA DRUŠTVENO
 PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

II. REZULTATI ANKETE

Kako bi se istražile veze između društveno korisnog učenja i zapošljavanja mladih u društvenim poduzećima u Hrvatskoj, osmišljena su dva odvojena istraživanja, prvo koja pokriva temu društveno korisnog učenja, a drugo društveno poduzetništvo i mlade. Istraživanje je koristilo anketni upitnik, a svaki se sastojao od deset pitanja s višestrukim odgovorima, od kojih su neka nudila mogućnost višestrukog izbora, a druga su nudila da-ne odgovore. Neka pitanja s višestrukim izborom dopuštala su samo jedan odgovor, dok su dva dopuštala nekoliko odgovora. Uzorak istraživanja obuhvatio je 291 sudionika iz različitih društvenih poduzeća u Hrvatskoj i zaposlenike partnera na projektu koji su sudjelovali u oba istraživanja. Istraživanje je provedeno od strane članova projektnog tima od veljače do kolovoza 2021. Glavno istraživačko pitanje bilo je sljedeće: utječe li društveno korisno učenje na zapošljavanje mladih u Hrvatskoj, i ako da, kako?

Anketa o društveno korisnom učenju usredotočila se na teme o svijesti sudionika o konceptu društveno korisnog učenja; njihovo znanje o postojanju studijskih programa društveno korisnog učenja u Hrvatskoj; o vlastitoj obrazovnoj pozadini u društveno korisnom učenju, formalnom ili neformalnom; potrebi za formalnim ili neformalnim studijskim programima društveno korisnog učenja; potrebi formalnog obrazovanja u društveno korisnom učenju pri odabiru kandidata za posao; obuci na radnom mjestu; odnosu između uslužnog učenja i društvenih inovacija; te uočenom nedostatku ključnih znanja/vještina kod mladih zaposlenika u društvenim poduzećima.

U anketi o zapošljavanju mladih u društvenim poduzećima, pitanja su obuhvatila broj mladih zaposlenih u socijalnim poduzećima; njihove razloge traženja posla u društvenim poduzećima; korištenje mjera politike zapošljavanja mladih od strane poslodavaca; prednosti odnosno nedostatke zapošljavanja mladih u društvenim poduzećima; zapošljavanje mladih pri otvaranju radnih mjesta; duljinu radnog staža mladih u društvenim poduzećima uz trajnost i sigurnost zaposlenja u društvenim poduzećima; ključne poticaje za zapošljavanje/spremnost mladih da zadrže radna mjesta u društvenim poduzećima; i najveće prednosti koje društvena poduzeća mogu ponuditi mladima.

Slijedi popis anketnih pitanja.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Anketa 1. Društveno korisno učenje

1. Jeste li upoznati s pojmom društveno korisno učenje?
2. Jeste li upoznati s postojanjem studija vezanih uz društveno korisno učenje u Hrvatskoj?
3. Da li ste tijekom svog formalnog obrazovanja slušali/pohađali neki kolegij/studij vezan uz društveno korisno učenje? Ako da, navedite koji kolegij/studij?
4. Jeste li pohađali neki neformalni tečaj vezan za temu društvene koristi? Ako da, navedite koji/gdje?
5. Ako ste pohađali neki formalni ili neformalni program vezan za DKU, jesu li znanja stečena u okviru programa utjecala na otvaranje tvrtke koja se bavi društvenim poduzetništvom?
6. Smatrate li da je za postojanje društvenim poduzetnikom nužno postojanje formalnih obrazovnih programa na temu društvene koristi?
7. Smatrate li da je korisnije organizirati tečaj na temu društvene koristi?
8. Da li pri zapošljavanju birate kandidate koji posjeduju diplomu u području društvene korisnosti? Ili smatrate da je kandidate moguće obrazovati i kroz rad?
9. Utječe li društveno korisno učenje u Hrvatskoj na razvoj inovacija u društvenom poduzetništvu?
10. Koja ključna znanja/vještine nedostaju zaposlenicima u društvenom poduzetništvu?
 - a) Opća znanja o upravljanju projektima
 - b) Komunikacija i marketing
 - c) Upravljanje ljudskim resursima
 - d) Upravljanje financijama
 - e) Prezentacijske vještine
 - f) Prodaja
 - g) Znanja o samom konceptu društvene korisnosti / poduzetništva
 - h) Kreativnost i inovativnost
 - i) Nešto drugo...

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Anketa 2. Društveno poduzetništvo i mladi

1. Koliko je mladih u dobnoj strukturi Vašeg društvenog poduzeća?
 - a) 0-2
 - b) 3-5
 - c) 6-7
 - d) 8-9
 - e) 10 ili više
2. Iz kojeg se ključnog razloga mladi ljudi odlučuju postati društveni poduzetnici?
 - a) Društveno su osviješteni
 - b) To je trend
 - c) Bunt prema postojećem stanju u zemlji/svijetu
 - d) Žele pomagati ljudima
 - e) Jer im je potrebno zaposlenje
 - f) Nešto drugo
3. Koristite li neke od mjere javnih politika za zapošljavanje mladih?
4. Koja je ključna prednosti zapošljavanja mladih u društvenim poduzećima pred ostalim zaposlenicima?
 - a) Brže reagiraju na društvene promjene/trendove
 - b) Imaju specifična znanja koje stariji zaposlenici nemaju
 - c) Mobilniji su i korisni za rad na terenu
 - d) Lako se umrežavaju
 - e) Plaće početnika su niže što tvrtki donosi uštedu
 - f) Društveno su osviješteniji od starijih generacija
 - g) Nešto drugo
5. Koji je ključni nedostatak zapošljavanje mladih u društvenom poduzećima pred ostalim zaposlenicima?
 - a) Nedostatak iskustva
 - b) Formalno obrazovanje ne garantira spremnost za tržište rada
 - c) Nedovoljna samostalnost u radu
 - d) Nešto drugo

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

6. Gdje regrutirate mlade ljude kada tražite nove zaposlenike?
 - a) Ne zapošljam mlade
 - b) Na fakultetima
 - c) Na Zavodu za zapošljavanje
 - d) Preporuka ili prijašnje poznanstvo
 - e) Nešto drugo
7. Koliko prosječno mladi ostaju u Vašem poduzeću?
 - a) Do 6 mjeseci
 - b) od 6-12 mjeseci
 - c) 1-2 godine
 - d) 2-3 godine
 - e) Više od 3 godine
8. Nude li društvena poduzeća mladima trajno i sigurno zaposlenje?
9. Što smatrate ključnim za poticanje zapošljavanja mladih društvenih poduzetnika odnosno za njihov ostanak u sektoru društvenog poduzetništva?
 - a) Financijske potpore
 - b) Obrazovanje o društvenom poduzetništvu na postojećim obrazovnim ustanovama
 - c) Opća klima koja potiče razvoj društvenog poduzetništva
 - d) Dodatne edukacije na razini poduzeća
 - e) Nešto drugo
10. Što ocjenjujete najvećom koristi koju mladi mogu dobiti u Vašem poduzeću?
 - a) Nova znanja o temi kojom se poduzeće bavi
 - b) Opća znanja o upravljanju projektima
 - c) Financijska korist
 - d) Kreativnost i inovativnost
 - e) Spremnost u poslovanju koju u "klasičnim" poduzećima ne bi dobili
 - f) Međunarodno umrežavanje
 - g) Nešto drugo

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Rezultati - društveno korisno učenje

Rezultati istraživanja na temu društveno korisnog učenja pokazali su praktički svi ispitanici (njih 289 odnosno 99,3%) upoznati s pojmom „društveno korisnog učenja“. Istovremeno, njih 285 (97,9%) zna da postoje studiji vezanih uz društveno korisno učenje u Hrvatskoj iako nitko od sudionika nije pohađao bilo koji tečaj ili studij na tu temu tijekom svog formalnog obrazovanja, ali niti u sklopu nekog neformalnog tečaja.

Nadalje, ispitanici smatraju da je postojanje formalnih obrazovnih programa društveno korisnog učenja potrebno da bi se postao društveni poduzetnik (286 ili 98,2%), ali se slažu i da je korisnije organizirati tečaj društveno korisnog učenja (289 ili 99,3%).

Što se tiče zapošljavanja, velika većina sudionika kaže da prilikom zapošljavanja ne odabiru kandidate koji imaju diplomu iz područja društveno korisnog učenja (284 ili 97,5%), a svi sudionici smatraju da je moguće kandidate educirati kroz rad. To dokazuje prevagu osposobljavanja na radnom mjestu u odnosu na formalne studijske programe na temu društveno korisnog učenja.

Također, svi sudionici se slažu da uslužno učenje utječe na razvoj inovacija u socijalnom poduzetništvu u Hrvatskoj. Međutim, ključne vještine ili znanja koja nedostaju zaposlenicima u društvenom poduzetništvu rangiraju se na sljedeći način: upravljanje financijama (n=185), upravljanje ljudskim resursima (n=177), kreativnost i inovativnost (n=133), znanje o samom konceptu društvenog poduzetništva (n=81), komunikacija i marketing (n=48), prezentacijske vještine (n=44), opće poznavanje upravljanja projektima (n=40) i prodaje (n=30) (vidi Graf 1.).

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

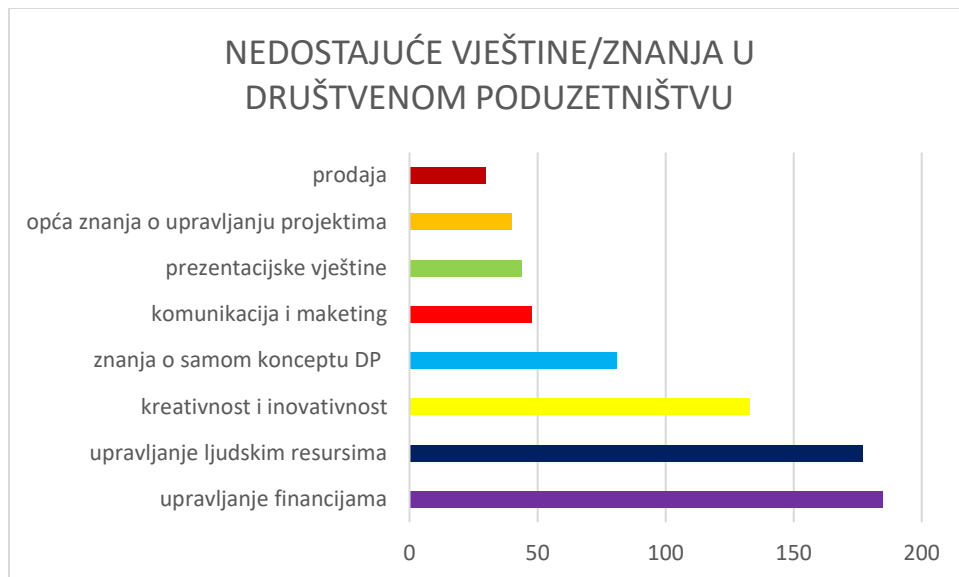

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Slika 1: Nedostajuće vještine/znanja u DP

Izvor: autorska razrada

Rezultati – društveno poduzetništvo

Najviše društvenih poduzeća zapošljava 5-7 (40,89%) odnosno 3-5 mladih (27,84%). Nešto je manji broj mladih u kategoriji od 8-9 zaposlenih (18,55%). Vrlo malo poduzeća zapošljava preko 10 ili više mladih, a jednako tako, malo je i onih koji zapošljavaju do 2 mladih.

Kada su u potrazi za novim zaposlenicima, velika većina ispitanika regrutira mlade sa Zavoda za zapošljavanje (92,78%) te čak njih 95,88% kaže da koristi neke od mjera javne politike zapošljavanja mladih.

92,44% ispitanika smatra da društvena poduzeća mladima nude stalno i sigurno zaposlenje, no isto je istraživanje pokazalo da mladi uglavnom ostaju u istim poduzećima svega 2-3 godine (39,86%) ili 1-2 godine (36,77%).

Ispitanici smatraju da su ključni poticaji za zapošljavanje mladih društvenih poduzetnika ili za njihov ostanak u sektoru društvenog poduzetništva sljedeći: opća klima koja potiče razvoj

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

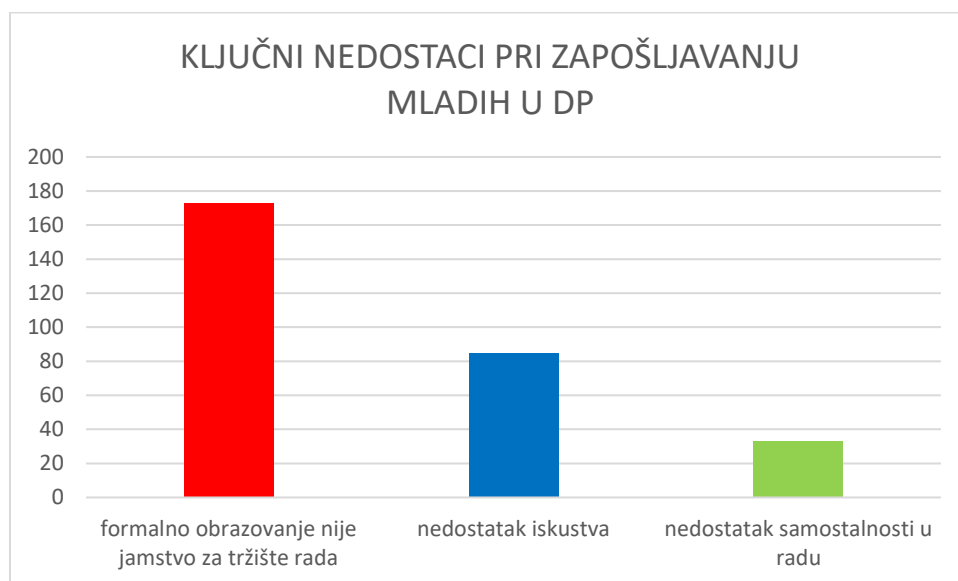
Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

društvenog poduzetništva (48,45%), financijski poticaji (24,74%) i edukacija o društvenom poduzetništvu. Prema mišljenju ispitanika, primarni razlozi zašto se mladi odlučuju postati društveni poduzetnici su njihova društvena svijest (54,64%), činjenica da im je potrebno zaposlenje

(15,46%) ili njihova spremnost da pomognu drugima (12,03%).

Ključna prednost zapošljavanja mladih u društvenim poduzećima u odnosu na zapošljavanje osoba druge dobne skupine vidi se u tome što brzo reagiraju na društvene promjene/trendove (59,11%) i posjeduju specifična znanja koja stariji zaposlenici nemaju (14,43%). S druge strane, nedostaci zapošljavanja mladih u društvenim poduzećima su činjenica da formalno obrazovanje ne jamči njihovu spremnost za tržište rada (59,45%), nedostatak iskustva (29,21%) i nesamostalnost u radu (11,34%) (vidi Graf 2.).

Slika 2: Ključni nedostaci pri zapošljavanju mladih u DP

Izvor: autorska razrada

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

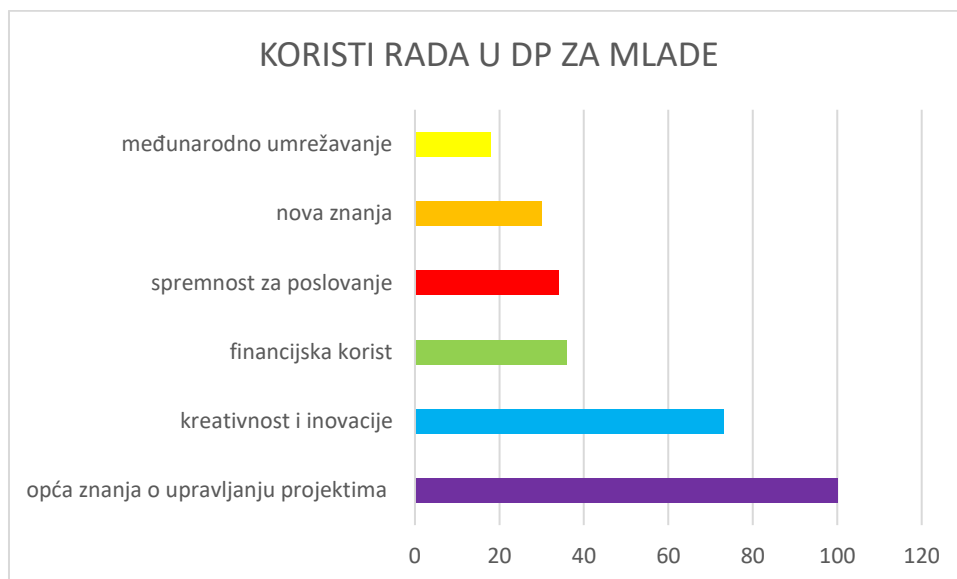
Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Po pitanju koristi koje mladi ljudi mogu dobiti od rada u društvenim poduzećima, ispitanici smatraju da su to opće poznavanje upravljanja projektima (34,36%), kreativnost i inovativnost (25,09%), financijska korist (12,37%) i poslovna spremnost koju ne bi dobili u 'klasičnim' poduzećima (11,68%) (vidi Graf 3.).

Slika 3: Koristi rada u DP za mlade

Izvor: autorska razrada

Rezultati korelacije obiju anketa

Kada se nalazi obiju anketa stave u korelaciju, uočavaju se neka preklapanja, ali i nedosljednosti u mišljenjima i postupcima ispitanika. Tako je upravljanje projektima (13,75%) detektirano kao jedno od područja u kojima zaposlenicima u društvenom poduzetništvu nedostaju opća znanja (anketa na temu društveno korisnog učenja) što se lako nadoknađuje radom u društvenim poduzećima (anketa na temu društvenog poduzetništva i mladih) budući da je upravo upravljanje projektima detektirano kao jedna od glavnih pogodnosti (34,36%) koje mladi mogu ostvariti radom u društvenim poduzećima. Stoga se čini da obuka na poslu nadopunjuje ovaj nedostatak obrazovanja.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Dok se obrazovanje o društvenom poduzetništvu u postojećim obrazovnim ustanovama (19,24%) vidi kao jedan od ključnih poticaja za poticanje zapošljavanja mladih društvenih poduzetnika odnosno za poticanje njihovog ostanka u sektoru društvenog poduzetništva, većina sudionika (59,45%) smatra da formalno obrazovanje ne jamči njihovu spremnost za tržište rada, a što je detektirano kao nedostatak. To se odnosi i na mišljenje svih sudionika (291) koji se slažu da je moguće educirati kandidate kroz rad, što čvrsto potvrđuje nedoumice vezane uz nastavne planove i programe koji se izučavaju na postojećim studijskim programima; glavna je zamjerka, naime, da su znanja koja se stječu na fakultetskoj razini obrazovanja općenito još uvijek suviše teorijski orijentirana. To otvara pitanje zašto poslodavci ne biraju kandidate koji imaju diplomu društveno korisnog obrazovanja (97,5%), što bi taj nedostatak potencijalno moglo nadoknaditi. Razlog za to je, međutim, nepoznat. Činjenica da nitko od ispitanika, koji su ujedno i društveni poduzetnici, nije pohađao niti jedan tečaj ili studij koji se odnosi na društveno korisno učenje, ali vjeruju da je takav studij/tečaj neophodan za postajanje društvenim poduzetnikom (98,2%). Takvi su stavovi vjerojatno vezani uz njihovo prošlo obrazovanje, a kojemu su nedostajali tečajevi na temu društveno korisnog učenja. Njihovo uvjerenje da je obrazovanje ključno za rad u društvenom poduzetništvu još uvijek može sugerirati da bi obrazovanje olakšalo mladim ljudima da postanu društveni poduzetnici.

Svi ispitanici istraživanja o društveno korisnom učenju tvrde da društveno korisno učenje utječe na razvoj inovacija u društvenom poduzetništvu u Hrvatskoj, a istodobno dio njih (45,70%) kreativnost i inovativnost doživljava kao jednu od ključnih vještina koje zaposlenicima u društvenim poduzećima nedostaje. Jednako tako, sudionici istraživanja društvenog poduzetništva i mladih smatraju da je jedna od glavnih koristi rada u društvenim poduzećima za mlade upravo razvoj kreativnosti i inovativnosti (25,09%). To može značiti da obuka na radnom mjestu ponovno nadopunjuje nedostatke u studijskim programima. Nadalje, takve tvrdnje otvaraju pitanje nude li sva društvena poduzeća ovakve mogućnosti i koliko često. Na isti način, pitanje jesu li društvena poduzeća koja donose korist od razvoja kreativnosti i inovativnosti samo pojedinačni slučajevi te pitanje u kojoj mjeri studijski programi društveno korisnog učenja uvode te vještine, ostaje za daljnje istraživanje.

Ove nedosljednosti dovode do zaključka da, iako su poslodavci u društvenom poduzetništvu vrlo svjesni postojanja studijskih programa vezanih uz društveno korisno učenje, još uvijek nemaju temeljno znanje o njima jer ne zapošljavaju diplomante tih programa.

Daljnje nedosljednosti u odgovorima odnose se na istraživanje društvenog poduzetništva i mladih u kojem se ispitanici slažu da društvena poduzeća mladima nude stalno i sigurno

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

zaposlenje (92,44%), što se ne odražava u tvrdnjama da mladi uglavnom ostaju samo 2-3 godine (39,86%) ili 1-2 godine (36,77%) u njihovim poduzećima. Ostaje nejasno nastavljaju li mladi ljudi raditi u drugim društvenim poduzećima ili traže i nalaze zaposlenje negdje drugdje.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

DIO 5. ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Ova je studija pokrila teme društveno korisnog učenja i društvenog poduzetništva pružajući definiciju jednog i drugog pojma uz njihova dosadašnja istraživanja. Pored toga, dala je kratak pregled stanja istih kako u Hrvatskoj tako i u svijetu te ih stavila u međuzavisnu vezu. Takva je veza logična budući da DKU podrazumijeva iskustveni pristup obrazovanju koje pruža potencijalno korisnu pripremu za tržište rada uz razumijevanje koncepta društvenog poduzetništva. Takav pristup može odgovarati potrebama zajednice i rješavati njihove konkretne probleme, razvija građansku odgovornost, ali i vlastitih vrijednosti, a posljedično utječe i na gospodarski, kulturni, okolišni i općenito teritorijalni razvoj.

Kako bi se bolje razumjeli problemi s kojima se DKU odnosno DP suočava u Hrvatskoj, provedeno je istraživanje istih tema kroz fokus grupe provedene na širem geografskom području u Hrvatskoj odnosno putem anketnog upitnika. Rezultati su pretočeni u SWOT analizu tih područja koja je pokazala kako su problemi vezani uz obje teme izuzetno brojni i prevladavaju nad snagama i prilikama. Tako se kao najveće slabosti vezane uz DKU navodi sramežljivo uvođenje DKU u akademsko obrazovanje iako je potreba značajna obzirom da je slabost općeg akademskog obrazovanja preveliko oslanjanje na teoriju, a postoje i otpori prema istinskoj reformi obrazovanja. Slabosti vezane uz DP ponajviše se tiču nepostojećeg sustava za DP, a što podrazumijeva zakonski, institucionalni i financijski okvir. Iako primjeri dobre prakse u Hrvatskoj postoje, kako po pitanju DKU, tako i u području DP-a, vidljivo je preveliko oslanjanje na pojedince odnosno organizacije civilnog društva, a društvene se inovacije, iako postojeće nedovoljno promoviraju kako bi njihova vidljivost bila šire prepoznata. Neke pomake moguće je ostvariti kroz prilike koje se vide u daljnjem nastavku i radu na implementaciji Strategije razvoja društvenog poduzetništva u RH, u postojanju EU fondova koji omogućuju financiranje DP te kroz osnivanje mreža društvenih poduzetnika, a što je cilj i ovog projekta. Tome u prilog ide i nova financijska EU perspektiva koja je fokusirana na zelenu i digitalnu tranziciju, teme kojima se DP često bave. Na isti način, iako je pandemija COVID-19 znatno utjecala na poteškoće u poslovanju svih poduzetnika, promijenila je način poduzetničkog razmišljanja te potencijalno omogućila tranziciju prema humanijim načinima poslovanja što može koristiti DP. DKU obrazuje mlade ljude pa je logično pretpostaviti kako će dio diplomanata na tržištu rada pronaći svoje mjesto kao društveni poduzetnici. Opća je, međutim, prijetnja sve veće iseljavanje mladih iz Hrvatske obzirom da je prilika za rad sve manje. Sve dok postoji nezainteresiranost javnih politika za strateški razvoj DP-a, takva će se prijetnja teško ukloniti.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

Temelj za razvoj DP-a odnosno DKU-a u Hrvatskoj pruža EU okvir koji te teme prepoznaje. Istovremeno, međutim, postojeća EU istraživanja ne pružaju podatke na temelju kojih bi se mogla graditi jasno strateško razvojno okruženje u tim područjima. Podaci su, naime, za neke zemlje nedostadni i teško usporedivi jer ne pružaju informacije temeljene na istim mjerjenjima odnosno periodima mjerenja. Također, ponekad ni metodologije mjerenja i mapiranja DP nisu sasvim jasne pa se podaci uglavnom temelje na procjenama. Pružaju, ipak, barem okvirno stanje koje može poslužiti kao poticaj za razvoj ma nacionalnim razinama kako država članica, tako i ostalih EU zemalja.

Specifično istraživanje provedeno u okviru ovog projekta pokazalo je da postoji relativno visoka svijest o konceptima DKU i DP među samim poduzetnicima. Ipak, pri zapošljavanju mladih, društveni poduzetnici i dalje preferiraju njihovu regrutaciju preko Zavoda za zapošljavanje, a ne na fakultetima, iako tvrde da je DKU izuzetno korisno i potrebno. Također, ni sami poduzetnici ne posjeduju ni formalno ni neformalno obrazovanje iz područja DKU.

Nedostajuća znanja u društvenom poduzetništvu tiču se upravljanja financijama odnosno ljudskim resursima, kreativnosti i inovativnosti, znanja o samom konceptu društvenog poduzetništva, komunikacije i marketinga, prezentacijskih vještina, općeg poznavanja upravljanja projektima, i prodaje.

Zapošljavanje mladih u društvenim poduzećima, međutim, može donijeti neke prednosti budući da ta dobra skupina brzo reagira na društvene promjene/trendove, a istovremeno ima specifična znanja koja stariji zaposlenici ne posjeduju. Nedostatak iskustva, međutim smatra se manom zapošljavanja mladih u DP.

Glavne preporuke koje proizlaze iz takvih nalaza tiču se sljedećeg:

- Šire uvođenje načela DKU u akademsko obrazovanje;
- Rekonceptualizacija postojećih obrazovnih programa u smislu uvođenja nedostajućih poduzetničkih znanja;
- Bolja povezanost studijskih programa s (društvenim) poduzetnicima;
- Opća reforma obrazovanja prema iskustvenom učenju;
- Provedba sveobuhvatnog istraživanja s ciljem mapiranja DP u RH;

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

- Uspostava zakonskog, institucionalnog i financijskog okvira za DP te implementacija Strategije razvoja društvenog poduzetništva u RH.

Neke od preporuka moguće je provesti od strane samih dionika DKU odnosno DP, a za neke je potrebna koordinacija od strane donositelja odluka i javnih politika. Posljednja preporuka podrazumijeva i specifičnu razradu mjera vezanih uz zapošljavanje mladih kako bi se spriječilo njihovo iseljavanje odnosno omogućio njihov uspješan ulazak na tržište rada u Hrvatskoj.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

LITERATURA

1. ACT Grupa. (2021, May 7). <https://act-grupa.hr/>
2. Andrews, C. P. (2007). Service Learning: Applications and Research in Business. *Journal of Education for Business*, 83(1), 19-26. doi:10.3200/joeb.83.1.19-26
3. Borzaga, C., Galera, G., Franchini, B., Chiomento, S. Nogales, R. i Carini, C. (2020). Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe: Comparative Synthesis Report. European Commission. Dostupno na: <https://europa.eu/!Qg64ny>
4. Campus Compact. (2021, January 28). Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Campus_Compact
5. Celio, Christine & Durlak, Joseph & Dymnicki, Allison. (2011). A Meta-Analysis of the Impact of Service-Learning on Students. *Journal of Experiential Education*. 34. 164-181. 10.1177/105382591103400205.9
6. Centar za društveno korisno učenje. (n.d.). Retrieved from <http://www.dku.efst.hr/>
7. Corner, P. D., & Ho, M. (2010). How Opportunities Develop in Social Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 34(4), 635–659. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2010.00382.x>
8. Cvitanović, V. (2018). Društveno poduzetništvo kao izravni doprinos ekonomskom razvoju. *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 8 (Special issue/Posebni), 109-126. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/196928>
9. Dacin, Tina & Dacin, Peter & Tracey, Paul. (2011). Social Entrepreneurship: A Critique and Future Directions. *Organization Science*. 22. 1203-1213. 10.2307/41303113.
10. *Društveno korisno učenje*. (n.d.). <https://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/drustveno-korisno-ucenje>

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

11. DRUŠTVENO KORISNO UČENJE I SOCIJALNE INTERVENCIJE. (n.d.). Retrieved from https://www.pravo.unizg.hr/scsr/kp/predmet/dkusi?@=8ggi#news_87703
12. European Higher Education Area and Bologna Process. (n.d.). Tuning Educational structures in Europe. Retrieved from <http://www.ehea.info/cid101886/tuning-educational-structures-europe.html>
13. Europski projekti. (2020, September 15). Retrieved from <https://croatianmakers.hr/hr/stem-revolucija-u-zajednici/>
14. *From old to new with Loop: H&M GB*. H&M. (n.d.). Dostupno na: https://www2.hm.com/en_gb/life/culture/inside-h-m/meet-the-machine-turning-old-into-new.html
15. *The Fifteen Cornwall story*. Fifteen Cornwall - The Story | Watergate Bay Hotel. (n.d.). <https://www.watergatebay.co.uk/blog/the-fifteen-cornwall-story/>
16. Furco, Andrew. (1996). Service-Learning: A Balanced Approach to Experiential Education. <https://www.millersville.edu/gened/files/pdfs-faculty-handbook/03-service-learning-a-balanced-approach-to-experiential-education-furco1996.pdf>
17. Giles, Dwight E. Jr. and Eyler, Janet, "The Theoretical Roots of Service-Learning in John Dewey: Toward a Theory of Service-Learning" (1994). *Service Learning, General*. 150. <https://digitalcommons.unomaha.edu/slceslgen/150>
18. HUMANA NOVA – krojimo jednakost, toleranciju i prilike. (n.d.). <https://humananova.org/>
19. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. (2015). *Izveštaj o stanju društvenog poduzetništva u Hrvatskoj 2015*. Zagreb.
20. *Issues We Care About: Ben & Jerry's*. <https://www.benjerry.co.uk>. (n.d.). <https://www.benjerry.co.uk/values/issues-we-care-about>

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

21. Jenny Kassan. (2016, June 29). *The Curious Case of Ben & Jerry's: A Cautionary Tale for Social Entrepreneurs*. Jenny Kassan. <https://www.jennykassan.com/blog/curious-case-ben-jerrys-cautionary-tale-social-entrepreneurs/>
22. Jones, A. L., Warner, B., & Kiser, P. M. (2010). Service-Learning & Social Entrepreneurship: Finding the Common Ground. *A Journal of Service Learning & Civic Engagement*, 1(2).
23. Juaneda Ayensa, Emma & Olarte, Cristina & Emeterio, Mónica & Borondo, Jorge. (2019). Developing new "Professionals": Service Learning in Marketing as An Opportunity To Innovate In Higher Education Free access. *Studies In Educational Evaluation*. 60. 163-169. 10.1016/j.stueduc.2019.01.001.
24. Mario Konecki, M. K. (n.d.). Ured za društveno korisno učenje Sveučilišta u Zagrebu. Retrieved from <http://www.unizg.hr/drustveno-korisno-ucenje/>
25. Mueller, S., Brahm, T., & Neck, H. (2015). Service Learning in Social Entrepreneurship Education: Why Students Want to Become Social Entrepreneurs and How to Address Their Motives. *Journal of Enterprising Culture*, 23(03), 357–380. <https://doi.org/10.1142/s0218495815500120>
26. Pacho, Titus. (2015). Unpacking John Dewey's Connection to Service-Learning. *Journal of Education & Social Policy*. 2. 8 - 16.
27. Roschelle, Anne & Turpin, Jennifer & Elias, Robert. (2000). Who Learns from Service Learning?. *American Behavioral Scientist - AMER BEHAV SCI*. 43. 839-847. 10.1177/00027640021955630.
28. Rose Service Learning Fellowship. (2021, March 15). Retrieved from
29. Service-learning. (2021, January 20). Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/Service-learning>
30. Sigmon, Robert. (1979). Service-Learning Principles. Synergist. <https://nsee.memberclicks.net/assets/docs/KnowledgeCenter/IntegratingExpEduc/BooksReports/55.%20service%20learning%20three%20principles.pdf>

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

31. *Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj od 2015. do 2020. godine.* Ministarstvo rada i mirovinskog sustava. (n.d.). <http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/Strategija-razvoja-dru%C5%A1tvenog-poduzetni%C5%A1tva-u-RH-za-razdoblje-2015-2020.pdf>
32. Turuk, M. (2021, May). *Društveno poduzetništvo*. Lecture.
33. *Udruga Slap*. Slap. (n.d.). <https://slap.hr/>
34. Ured za udruge (2020). *Udruge u Republici Hrvatskoj*. https://udruge.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/udruge_u_RH_2020.pdf
35. Vidović, D. (2019). *Social enterprises and their ecosystems in Europe: Country report Croatia*. European Commission.
36. Vojvodić, I. i Šimić Banović, R. (2019). *Analiza socijalnog poduzetništva u Hrvatskoj s komparativnim osvrtom na regulatorni okvir*. *Pravni vjesnik*, 35 (2), 105-135. <https://doi.org/10.25234/pv/8023>
37. Wikimedia Foundation. (2021, May 7). *Social entrepreneurship*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Social_entrepreneurship#History
38. Jenny Kassan. (2016, June 29). *The Curious Case of Ben & Jerry's: A Cautionary Tale for Social Entrepreneurs*. Jenny Kassan. <https://www.jennykassan.com/blog/curious-case-ben-jerrys-cautionary-tale-social-entrepreneurs/>

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054

KONTAKTI:

Ured: Brnaze 410, 21230 Sinj

Tel: +385 95 5765960

e-pošta: socialbiz@cerura.hr; d.ruralis@gmail.com

Internet stranica: www.socialbiz.cerura.hr

Više informacija o EU fondovima na: www.strukturnifondovi.hr i www.esf.hr

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR

www.esf.hr

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

**DIJALOGOM DO HRVATSKE
MREŽE ZA DRUŠTVENO
PODUZETNIŠTVO**

Kodni broj: UP.04.2.1.06.0054